

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.003>

УДК 314.7:351.86:331.102(477)

JEL: F22, H56, O15

З.С. ВАРНАЛІЙ, д-р екон. наук, проф., професор кафедри фінансів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 64/13, 01601, Київ, Україна
e-mail: vzs1955@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6654-8760>

Т.Г. ВАСИЛЬЦІВ, д-р екон. наук, проф.,
завідувач відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»
вул. Козельницька, 4, 79026, Львів, Україна
e-mail: tgvas77@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2889-6924>

О.О. ЛЕВИЦЬКА, канд. екон. наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу проблем
соціально-гуманітарного розвитку регіонів
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»
вул. Козельницька, 4, 79026, Львів, Україна
e-mail: o.levytska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8174-9918>

МІГРАЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ЯК ОСНОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ*

Обґрунтовано необхідність переходу на новий концепт сприйняття міграційних процесів, що вимагає формалізації поняття міграційної безпеки і політики її гарантування, виокремлення міграційного питання як незалежного сегмента національної безпеки. Здійснено системний аналіз формування міграційної безпеки України в контексті її взаємозв'язку з різними сферами життєдіяльності суспільства. З'ясовано пріоритети міграційної політики України, які полягають у збереженні й розвитку інтелектуальної складової економічного зростання і безпеки держави.

Ключові слова: міграційна безпека; міграційна політика; сек'юритизація; національна безпека; інтелектуальний капітал; ризики; загрози; небезпеки.

* Статтю підготовлено в межах виконання ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України» НДР «Механізми проактивної політики зниження соціальної вразливості населення (на прикладі Карпатського регіону України)» (№ державної реєстрації 0121U112014).

Ц и т у в а н н я: Варналій З.С., Васильців Т.Г., Левицька О.О. Міграційна безпека держави як основа збереження і розвитку інтелектуального капіталу економіки України. *Економіка України*. 2022. № 9. С. 03—20. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.003>

За всю історію існування людства міграція як невід’ємна його складова і важлива умова суспільного прогресу еволюціонувала в процесі її осмислення й сприйняття. Концептуальні підходи змінювалися від екзистенційних ідей у доіндустріальну епоху (міграція як спосіб виживання й освоєння територій), опортуністичних трактувань у часи промислових революцій (міграція як можливість отримання кращих умов життя і праці й використання переваг індустріально-інноваційного розвитку), інтелектуально-біфуркаційного розуміння в період становлення суспільства знань (міграція як спосіб реалізації права на вищий рівень і якість життя, як умова здійснення соціального ліфта, як складова інтелектуалізації та креативізації економік), глобально-імперативних поглядів у епоху стрімкої інформатизації, цифровізації і технологізації економіки (міграція як всеохоплююча норма і спосіб життя, а також засіб досягнення вищих конкурентних позицій у всіх сферах активності) до безпекових ідей в умовах стрімкого розвитку неотехнологічного суспільства емерджентного (стрибокподібного) типу (з одного боку, мобільність як філософія і можливість досягнення вищого ступеня особистісного розвитку, а з іншого — міграція як виклик і загроза сталому поступу постеконімічних систем).

Якщо транслювати таку еволюцію поглядів з мікрорівня на макро- і мегарівні, то стає очевидним, що міграційні рухи спочатку були мало регульованими процесами з боку держав, згодом стали інструментами демографічної та економічної політики, однак далі, з трансформацією міграції у глобальне поліаспектне явище, з’явилися різного роду безпекові проблеми і виклики (ксенофобія, міжетнічні конфлікти, криміногенна напруженість, імміграційна залежність цілих макрорегіонів, економічні депривації і кризи, поглиблення розривів за рівнем розвитку між країнами, тотальна нестабільність як ознака теперішнього часу і майбутнього).

Безпековий концепт дослідження міграції населення сформувався в сучасних умовах нестабільності глобальної економіки. На тлі швидкого розвитку технологій, інновацій і наукових розробок у світі спостерігається так званий «цивілізаційний парадокс». З одного боку, мають місце позитивні зрушення (нарощування і модернізація виробничих потужностей, збільшення темпів капіталізації активів інноваційно активних підприємств, підвищення продуктивності праці, зростання ВВП тощо), котрі мали б гарантувати зростання суспільного добробуту і прогрес цивілізації у цілому. Однак, з іншого — загострюються процеси деструктивного характеру, зокрема поглиблюються розриви (дивергенція) за рівнем економічного розвитку країн, відчувається наростання соціального напруження в тих економічних системах, які відстають у науково-технологічному плані, унаслідок чого активізуються міграційні рухи населення до країн з більшими перспективами, де відбувається суттєве переформатування демографічної, економічної та соціальної структур. Окреслені процеси містять латентні й відкриті загрози різним складовим національної безпеки держав, на тлі чого дедалі частіше провокуються внутрішні й міжнародні конфлікти, кризи і війни. Глобальна асиметрія економічного розвитку і, як наслідок, масштаби бідності у світі зростають попри стрімкий і колосальний технологічний поступ цивілізації, націлений на досягнення вищих стандартів життя, зменшення голоду, бідності, хвороб та ін-

ших загроз. У цьому й полягає сучасний «цивілізаційний парадокс», а прогрес людства затьмарюють перспективи його самознищення.

Усі уявлення про міжнародну безпеку і світовий порядок змінилися у 2014 р., коли розпочалася гібридна війна РФ проти України, і в лютому 2022 р. з вторгненням і розгортанням РФ повномасштабної війни на території України. Безпрецедентність такого воєнного конфлікту у ХХІ ст., рівень спровокованих загроз, небезпек і катастроф, а також солідарність усього цивілізованого світу в протистоянні агресору і його прихильникам сформували нові геополітичні реалії та нові безпекові виклики в сучасному світі. Екзистенційна складова цивілізаційного розвитку стала головним пріоритетом на порядку денному більшості свідомих країн, адже через війну виникли серйозні загрози політичній, соціально-гуманітарній, фінансовій, енергетичній, продовольчій та іншій безпеці не лише України, а й окремих континентів. Масштабну гуманітарну кризу зумовило колосальне збільшення кількості вимушених мігрантів усередині України і велика хвиля біженців за кордон. За даними Міжнародної організації з міграції, станом на 23 червня 2022 р. 14,2% всього населення України були внутрішньо переміщеними особами (ВПО), а це майже 6,3 млн осіб¹; за цей самий період зафіксовано 5,5 млн українських біженців на території європейських країн². Таким чином, воєнні події в Україні й масштабність спричинених російською агресією міграційних потоків усередині країни і за її межами актуалізують проблему наукового осмислення зв'язку міграції з безпекою людини, суспільства і держави, його врахування в різних векторах державної політики. У цьому контексті існує багато не вирішених проблем, спірних питань, а також наукових позицій, що потребують узгодження.

Отже, **мета статті** — обґрунтувати зміст, функціональне наповнення, вектори впливу і роль міграційної безпеки в збереженні й розвитку інтелектуального капіталу економіки України в умовах нестабільності, зокрема, у період війни і повоєнний час.

Гострі дискусії розгортаються стосовно понятійного апарату у сфері міграційної безпеки. Це пов'язано з поліаспектністю цієї категорії, наявністю різних об'єктів і рівнів (особистого, суспільного, національного, глобального) її дослідження, відсутністю єдиної термінологічної бази. У наукових колах використовують низку близьких понять — «міграційна безпека», «безпека міграційних процесів», «безпека у сфері міграції», «безпека у сфері міграційної політики», «сек'юритизація міграції», котрі можуть мати різний контекст залежно від фокуса дослідження.

Безпековий напрям міграційної теорії активно розвивають у своїх працях провідні українські міграціологи О. Грішнова, Е. Лібанова, О. Малиновська, С. Пирожков, О. Позняк, І. Прибиткова, О. П'ятковська, М. Романюк та інші. Вчені акцентують увагу на новій парадигмі, якою передбачається сприй-

¹ Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 6, 23 червня 2022 р. МОМ. URL: https://displacement.iom.int/sites/default/files/public/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R6_UKR.pdf

² Ukraine Situation. Refugees from Ukraine across Europe (as of 29 June 2022). UNHCR. *The UN Refugee Agency*. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/download/94001> (дата звернення: 30.07.2022).

няття міграційних процесів як причини дестабілізації соціоекономічних і політичних систем, а також наголошується на регулюванні цих процесів у межах не лише внутрішньої, а й зовнішньої політики держав. Одним з перших цей напрям почав розвивати західний політолог М. Вайнер [1], котрий досліджував каузальні (прямі й зворотні) зв'язки між вхідною і вихідною міграцією населення, з одного боку, і внутрішньою та зовнішньою безпекою держав — з іншого. Учений відзначав багатовекторність впливу міграції, що проявляється в її наслідках практично в усіх сферах суспільного життя.

Багато фахівців з безпекології, зокрема О. Власюк, В. Горбулін, О. Ляш, О. Литвиненко, А. Сухоруков, Ю. Харазішвілі та інші, розглядають міграційне питання з позиції збереження національної безпеки, виокремлюючи його не як складову, а, радше, як підсистему соціальної або демографічної безпеки, а самі міграційні процеси — як нетрадиційні загрози стабільності держави. Наведені міркування обґрунтовуються в багатьох дослідженнях щодо формування системи соціальної безпеки, яка в умовах воєнної агресії набуває особливої пріоритетності національної безпеки [2, с. 93], а основними її елементами визнаються «безпека трудового потенціалу, безпека гуманітарної та соціальної сфери, безпека ринку праці та міграційна безпека» [3, с. 128]. В умовах періодичного загострення численних локальних і регіональних конфліктів, а також на тлі нової гібридної війни глобального значення в Україні з відповідними міграційними проявами такий підхід, на нашу думку, є застарілим і недієвим у практичній площині. Безпекові виклики давно переросли в реальні загрози геополітичній стабільності у світі, адже масштабні, слабо керовані міграційні потоки, які виникають з політичних, економічних, соціальних, екологічних та інших причин, призводять сьогодні до важких наслідків для країн, яких торкнулися ці процеси. Отже, на наш погляд, сучасна динаміка і ефекти міграції населення в різних країнах (особливо в Україні) формують об'єктивну необхідність виокремлення міграційної безпеки як вагової складової системи національної безпеки і її формалізації у відповідній політиці держави.

Аналіз наукової думки щодо дефініції поняття «міграційна безпека» свідчить про необхідність визначення єдиного підходу до його трактування. Більше того, легітимна основа формування змісту досліджуваного терміна відсутня у вітчизняному законодавстві й стратегічно-цільових документах. Навіть Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року³ (далі — Стратегія), розроблена з урахуванням вітчизняного і міжнародного досвіду у сфері управління міграційними процесами, не охоплює категорію міграційної безпеки. При цьому одним з ключових пріоритетів у Стратегії визнано підвищення рівня національної безпеки шляхом запобігання виникненню неконтрольованих міграцій і ліквідації їх наслідків, посилення соціального і правового захисту громадян України, які перебувають або працюють за кордоном, додержання принципів захисту національних інтересів. Крім того, низка нових законодавчих і нормативних ініціатив, прийнятих після російської агресії проти України у 2014 р., націлена на зміцнення

³ Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 482-р від 12.07.2017 р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 140.

міграційної безпеки держави. Однією з таких ініціатив є, зокрема, рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи з нейтралізації загроз національній безпеці у сфері міграційної політики»⁴. У ньому згадується про країни міграційного ризику і посилення контролю за в'їздом громадян цих країн на територію України. Таким чином, практичне врегулювання окремих аспектів міграційної безпеки відбувається без вироблення чітких теоретико-концептуальних підходів до обґрунтування цієї проблематики.

Понятійний плюралізм зумовлений певною мірою неоднозначним розумінням самого явища міграції. Одні автори трактують її як процес територіального переміщення людей, а інші — як конкретний результат здійснення такого переміщення. Крім того, міграційна безпека може стосуватись інтересів людини, групи людей або ж проявлятися на рівні держави, що відповідно визначає її контекст і об'єктну структуру.

У західній науковій літературі, де термін набув більшого поширення, міграційна безпека співвідноситься головним чином з боротьбою і протидією небажаним формам міграції (нелегальній імміграції, торгівлі людьми, припливу біженців). Так, під міграційною безпекою в сучасних умовах, зокрема, В. Гіродон і К. Йопке [4] розуміють державно-правовий інститут, що об'єднує сукупність відносин, механізмів і структур із забезпечення і захисту основ легальної міграції, прав і свобод людини, сталого міграційного порядку на базі відповідної правової політики держави. Натомість, К. Яскуловські [5] слушно доповнює цю позицію, зазначаючи, що інститут міграційної безпеки охоплює правові норми, які не лише проголошують права і свободи людини, але й обмежують їх згідно із законодавством, яке відображає національні інтереси. В іншому світлі представили цю проблематику А. Ачік, П. Трот і Е. Сінар [6]. Учені запропонували гранично-оптимізаційний концепт міграційної безпеки, який полягає в її трактуванні як здатності інститутів держави і суспільства керувати стратегічними ризиками у сфері міграції з метою запобігання їм або зниження до прийняттого рівня їх порогових значень на основі оцінювання і прогнозування розвитку міграційних процесів. Такий підхід потребує чітких критеріїв вимірювання критичних і оптимальних меж параметрів безпеки, а також може слугувати науковим підґрунтям для розроблення стратегій і планів її забезпечення.

Сутнісні характеристики міграційної безпеки дозволяють виокремити такі ключові ознаки цієї категорії:

1) міграційна безпека є окремою цілісною складовою системи національної безпеки, яка робить важливий внесок у досягнення національних інтересів, цінностей та цілей;

2) міграційна безпека може розглядатися на різних організаційних рівнях (особистому, суспільному, національному і глобальному) і в контексті різних векторів переміщень (імміграційного, еміграційного, зовнішнього, внутрішнього), що визначає конкретні параметри її дослідження;

⁴ Про невідкладні заходи з нейтралізації загроз національній безпеці у сфері міграційної політики. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 01.03.2018 р. *Урядовий кур'єр*. 2018. № 56.

3) міграційна безпека як державно-правовий інститут забезпечується міграційною політикою щодо створення й реалізації прав і свобод мігрантів на основі конституційно-правових вимог, а також їх обмеження відповідно до національних інтересів. Головною метою такої політики є впорядкування відносин у сфері міграції та забезпечення міграційної безпеки на всіх рівнях управління;

4) міграційна безпека — це не лише проміжний і кінцевий результат політики регулювання відносин у сфері міграції, а й сам процес досягнення такого результату.

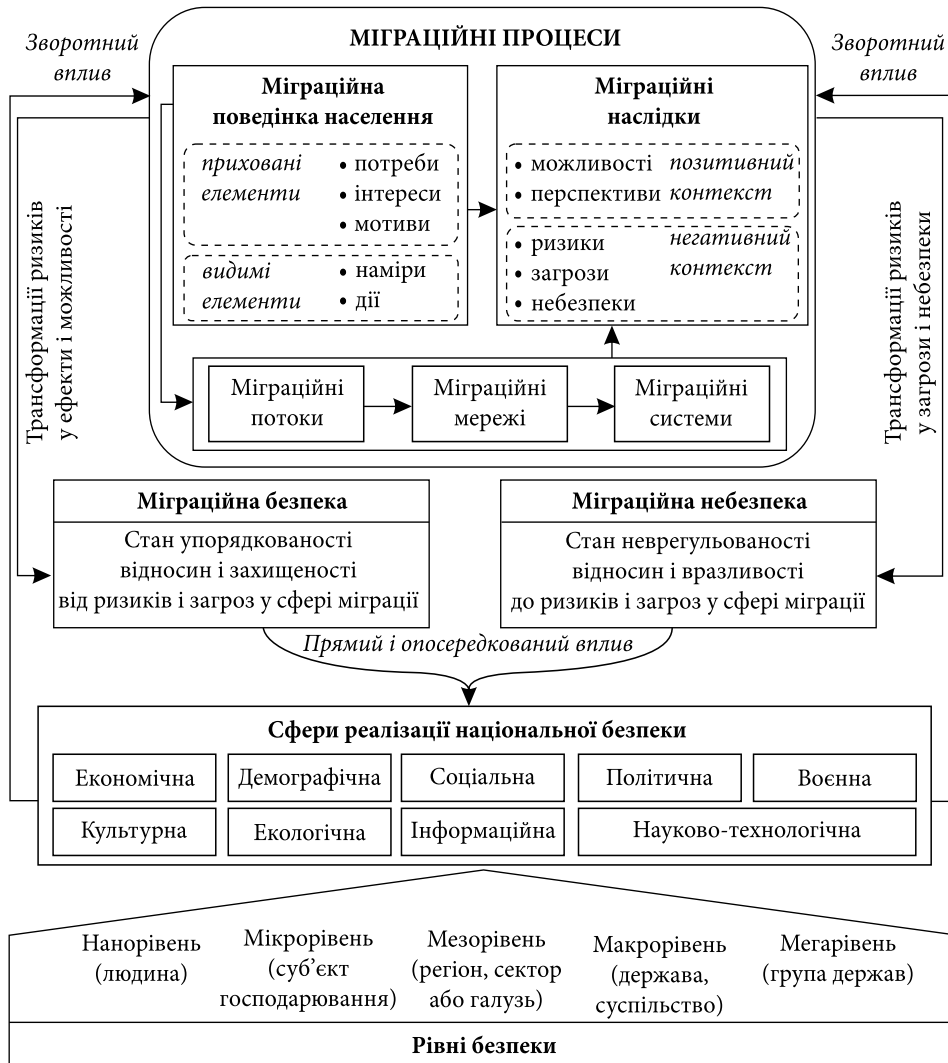
З огляду на різні наукові погляди і рефлексії, наша позиція стосовно змісту поняття «міграційна безпека» базується на тому, що її необхідно визначати як стан захищеності національних інтересів (держави, суспільства, людини) у сфері міграційних процесів від впливу реальних і потенційних, ендогенних і екзогенних загроз, забезпечення якого є пріоритетним завданням діяльності системи державних органів, органів місцевого самоврядування, представників бізнесу і громадськості, які вживають узгоджених заходів щодо реалізації та захисту цих інтересів, запобігання трансформації міграційних загроз у небезпеки. Подібні дефініції мають бути закріплені в законодавстві країни (з питань національної безпеки, міграційної політики, захисту трудових мігрантів тощо) з виокремленням міграційної безпеки в особливий напрям (підсистему) національної безпеки, який потребує чіткого стратегування, координування, моніторингу, аналізу і контролю.

У продовження теоретико-концептуальних думок слід зауважити, що визначальною категорією у формуванні інституту міграційної безпеки є, зокрема, наслідки міграційних процесів, котрі за неефективної політики держави або інших несприятливих чинників і умов трансформуються в ризики, загрози і небезпеки. Іншими словами, міграційна політика повинна ґрунтуватися на засадах ризикоорієнтованого підходу. Цей напрям активно розвивають провідні вчені львівської школи міграціології Т. Васильців [7], Л. Семів [8], У. Садова і М. Біль [9], О. Мульска [10], В. Бідак [11] та інші.

Для комплексного розуміння досліджуваної проблематики пропонуємо структурно-логічну схему механізму впливу міграційних процесів на систему національної безпеки (рис. 1).

Схемою передбачено послідовність формування складових міграційних процесів, основою яких визначено міграційну поведінку населення, що охоплює як прихований потенціал (потреби, інтереси, мотиви), так і видимі елементи (наміри, дії). Активна міграційна поведінка може перерости в міграційний потік, згодом у мережу і в кінцевому результаті в стійку міграційну систему. Причому на кожному етапі міграційного процесу виникають різні наслідки, які можуть мати позитивний (ефекти) або негативний (ризики, загрози, небезпеки) контекст для мігрантів, соціуму, держави чи світової спільноти.

У відповідь на ці процеси держава повинна виконувати низку важливих завдань, пов'язаних, зокрема, з: регулюванням міграційної поведінки населення й оцінюванням чинників впливу на потреби, інтереси і мотиви переміщення; покращенням середовища формування міграційних процесів з метою стримування міграційних настроїв і намірів серед місцевого населення;

Рис. 1. Сфери впливу міграційних процесів у системі національної безпеки
Джерело: розроблено авторами.

стимулюванням рееміграції та залученням іноземного міграційного ресурсу; регулюванням практичних аспектів переміщень населення у фокусі дотримання прав і свобод людини й збереження національних інтересів. У випадку ефективної міграційної політики потенційні та реальні ризики трансформуються в позитивні ефекти (можливості), в іншому разі — у загрози і небезпеки, послаблюючи тим самим міграційну безпеку людини, суспільства чи держави в цілому. В результаті стан міграційної (не)безпеки безпосередньо або опосередковано детермінує стан (не)безпеки в інших сферах життєдіяльності суспільства, передусім, в економічній, соціальній, демографічній, культурній та політичній. У свою чергу, стан складових національної безпеки впливає на обсяги, структуру, інтенсивність і динаміку міграційних процесів, створюючи таким чином середовище для їх формування й розвитку. Це

означає взаємопричинність (каузальність) зв'язків у системі «міграція — середовище», де під середовищем слід розуміти соціально-економічні, політико-правові, духовно-культурні, екологічні та інші умови й чинники розвитку країни, які одночасно можна оцінювати і з позиції складових національної безпеки. Емпірично такі зв'язки були підтверджені на прикладі аналізу зовнішньої міграції у Карпатському регіоні України [12].

Проблемним аспектом у дослідженні міграційної безпеки залишається складність оцінювання характеру і ступеня впливу міграції на соціально-економічні й політичні системи країн. Такий вплив є багатовекторним і залежить від виду і форми міграційної активності, типу суспільства відносно міграційного ресурсу (країни-донори, країни-реципієнти, транзитні країни, країни змішаного типу), рівня залежності країн від зовнішньої міграції, міри врегульованості цих процесів, ступеня резилентності й стійкості соціо-економічних систем до різного роду потрясінь тощо. Відповідно для одних суспільств високий рівень зовнішньої вихідної міграції може становити національну загрозу, а для інших — залишатися допустимим у контексті міграційної і національної безпеки (табл. 1). Тим не менше, традиційно вважається [13; 14], що міграція вирішує низку проблем у країнах-донорах: зменшує рівень безробіття і навантаження на соціальну інфраструктуру, забезпечує приплив міграційного капіталу (грошових трансфертів мігрантів) у економіку, дозволяє отримувати фахівців з вищим рівнем кваліфікації і компетентності у випадку їх рееміграції. У країнах же, що приймають мігрантів, часто покращується демографічна ситуація, нарощується інтелектуально-кадровий і трудовий потенціал, підвищується конкурентоспроможність ринку праці (за умови бажаних форм і видів міграції), зростає податкова база для наповнення державних бюджетів, збільшується частка інвестиційного капіталу в економіці, у тому числі за рахунок мігрантів, поживляється внутрішній споживчий ринок, відбувається соціокультурне збагачення.

Попри значні переваги переміщень населення, ці процеси можуть мати деструктивний вплив на міграційну, а в подальшому і національну безпеку. Ключовими загрозами для країн-донорів передусім є демографічні деформації і втрата стійкості, розбалансованість ринку праці, посилення навантаження на працездатне населення і соціальні фонди через втрату активного людського ресурсу, звуження трудового потенціалу і здатності до інноваційного розвитку, зменшення рівня внутрішнього споживання, рецесія економіки, втрата економічної конкурентоспроможності [15] тощо.

Не менше викликів виникає і для країн-реципієнтів, а саме: погіршення стану суспільного здоров'я як наслідок міграції захворювань, збільшення конкуренції на внутрішньому ринку праці й чисельності безробітних серед місцевого населення, соціальне розшарування, «розмивання» національної ідентичності, дискримінаційні прояви, а також численні наслідки небажаних форм міграції (соціальне напруження, культурні депривації, криміногенні ситуації, політична дестабілізація, поширення соціально небезпечних захворювань та ін.). Освітня мобільність молоді, яка часто переростає в трудову міграцію, є ще одним серйозним викликом у контексті втрат найбільш продуктивних трудових ресурсів і погіршення інтелектуально-креативного потенціалу національної економіки.

Таблиця 1. Вплив міграції на окремі сфери життєдіяльності суспільства (сфери реалізації національної безпеки) країн — донорів і реципієнтів людського ресурсу

Сфери	Наслідки впливу міграції	Зміни, що посилюють безпеку (конструктивний вплив)	Зміни, що послаблюють безпеку (деструктивний вплив)
Демографічна	Зрушення у статеві-віковій структурі населення Зміни генوفонду Поселенська динаміка Медико-санітарні наслідки	Зростання частки населення працездатного віку, розширене відтворення в країнах-реципієнтах Зміцнення генوفонду нації у результаті міжнаціональних шлюбів Урбанізація, розвиток міст й індустріальних центрів Покращення стану суспільного здоров'я в результаті припливу молодого трудоактивного населення (за винятком маргінальних груп)	Старіння суспільства, демографічне навантаження, звужене відтворення населення в країнах-донорах «Вимивання» генوفонду нації через втрату частини фертильно активного населення Знелюднення і деградація сільських територій Погіршення стану суспільного здоров'я як наслідок міграції захворювань (особливо серед нелегальних маргінальних груп іммігрантів)
Економічна	Структурні й функціональні зміни ринку праці	Зменшення рівня безробіття в країнах-донорах Підвищення конкурентоспроможності ринку праці за рахунок інтелектуальної міграції до країн-реципієнтів Розвиток офіційного сектору ринку праці у випадку підтримки легальної імміграції Зростання конкуренції за високооплачувані робочі місця у випадку припливу конкурентоспроможної іноземної робочої сили	Збільшення безробіття серед місцевого населення країн-реципієнтів Зниження конкурентоспроможності ринку праці в країнах-донорах (через втрату людських ресурсів) і реципієнтах (за рахунок нелегальної або іншої небажаної імміграції) Тіньова зайнятість у випадку нелегальної імміграції Зниження середнього рівня заробітної плати в країнах-реципієнтах через нижчу вартість праці мігрантів
	Зміни трудового потенціалу Міграція економічного ресурсу	Зміцнення трудового потенціалу країн-реципієнтів. Підвищення якості складових трудових потенціалу реемігрантів Приплив грошових трансфертів у економіку країн-донорів. Підвищення рівня внутрішнього споживання в країнах-реципієнтах	Звуження трудового потенціалу і здатності до інноваційного розвитку країн-донорів у випадку активної інтелектуальної міграції Зниження рівня внутрішнього споживання в країнах-донорах

Закінчення табл. 1

Сфери	Наслідки впливу міграції	Зміни, що посилюють безпеку (конструктивний вплив)	Зміни, що послаблюють безпеку (деструктивний вплив)
Економічна	Наслідки впливу міграції Зміни рівня конкурентоспроможності економіки	Наповнення податкової бази економік країн-реципієнтів завдяки легальній міграції Зростання частки інвестиційного капіталу в економіці, у тому числі за рахунок мігрантів Зростання економіки та її конкурентних позицій у світі за рахунок праці мігрантів і припливу міграційного капіталу	Скорочення податкової бази економік країн-донорів через зменшення кількості платників Зниження інвестиційної привабливості політично нестабільних країн через вплив мігрантів. Втрата інвестицій, вкладених у професійну підготовку фахівців Рецесія економіки і втрата економічної конкурентоспроможності через вимивання людського ресурсу з країн-донорів
Соціальна	Навантаження на соціальну інфраструктуру	Розвантаження соціальної інфраструктури в країнах-донорах, у тому числі зменшення навантаження на систему соціального страхування	Посилення навантаження на трудоактивне населення і соціальні фонди в країнах-донорах. «Розмивання» національної ідентичності, соціальне розшарування, соціальне напруження в країнах-реципієнтах
Політична	Зміни політичної ситуації і стабільності	Стимулювання антидискримінаційних рухів і політики гармонійної інтеграції мігрантів у «здоровому» соціумі-реципієнті	Загострення криміногенної ситуації, ксенофобії, воєнних конфліктів, порушення політико-правової стабільності країн-реципієнтів

Джерело: розроблено авторами.

Стан і рівень міграційної безпеки держави, безумовно, корелюють із змінами в демографічній, економічній (зокрема, і фінансовій), соціальній, політичній та інших сферах життєдіяльності суспільства. Так, країни з високим рівнем міграційної безпеки зберігають демографічну стійкість, економічну конкурентоспроможність, соціальне благополуччя і політичну стабільність, а міграційні ризики перетворюють у міграційні ефекти, які мають конструктивний вплив на безпеку. При цьому в короткостроковій перспективі вплив міграційних процесів на соціально-економічний розвиток проявляється в деформації показників зайнятості, безробіття, доходів, демографічного навантаження, статеві-вікової структури населення тощо, а в стратегічній перспективі — в зрушенні таких загальних макропоказників, як розмір ВДВ міграційно чутливих секторів економіки, обсяг капітальних інвестицій, кількість наукових розробок і патентів, інших параметрів розвитку. Крім того, у країнах, що розвиваються, достатньо інформативним галузевим статистичним показником може слугувати обсяг прийнятого в експлуатацію житла, що значною мірою є свідченням джерела направлення населенням доходів від трудової міграції, передусім зовнішньої.

Одним з проявів міграційної безпеки є ступінь захищеності прав і свобод мігрантів, доступність для них соціальних благ у країні призначення. Комплексним вимірником тут може виступати індекс політики інтеграції мігрантів (Migrant Integration Policy Index — MIPEX), який щороку розраховують для 56 країн світу. За останніми дослідженнями, найбільш лояльними і «дружніми» до мігрантів виявилися розвинуті країни Європи (зокрема, Швеція, Фінляндія, Норвегія, Португалія), а також США, Канада, Нова Зеландія та ін. Водночас найменш захищеними й інтегрованими залишаються мігранти в Індії, Індонезії, Йорданії, ОАЕ і Саудівській Аравії⁵. З досвіду цих країн зрозуміло, що наростання кризових явищ під дією міграційних процесів веде до трансформації потенційних ризиків і загроз у реальні небезпеки в усіх дотичних і пов'язаних сферах, тобто суспільство доходить до критичного рівня міграційних загроз і може перейти в «червону» зону. Головна методологічна складність полягає тут у розробленні алгоритму комплексного оцінювання міграційної безпеки і виборі конкретних підходів до вимірювання її критичних й оптимальних меж.

У контексті впливу міграції населення на макросередовище варто виокремлювати соціально-економічні виклики і загрози як ключові безпекові наслідки активізації, а часом — неконтрольованих сплесків, міграційних процесів. Ідеться передусім про інтелектуальне «знекровлення» національних економік, зниження трудового потенціалу країн-донорів через втрату найбільш активної і творчої частини людських ресурсів (за винятком тих країн, котрі стають джерелом нелегальної і/або низькокваліфікованої трудової міграції), посилення навантаження на економічно активне населення.

В Україні інформація про фактичні інтелектуальні втрати відстежується фрагментарно — за окремими професійними групами (до 2015 р. Державною службою статистики України оприлюднювалися дані щодо міграції нау-

⁵ Migrant Integration Policy Index 2020. *MIPEX data*. URL: <https://www.mipex.eu/> (дата звернення: 28.07.2022).

кових працівників) або в межах нерегулярних обстежень спеціальних інституцій (CEDOS, HeadHunter, MOM в Україні). Утім, вагомою джерельною базою для аналізу міграційної ситуації є оцінювання країн за глобальною конкурентоспроможністю талантів, яке проводиться за підтримки міжнародної бізнес-школи INSEAD і Portulans Institute. У структурі інтегрального індексу обчислюється рівень «стримування відпливу мізків» (brain retention index) як індикатор міграційної безпеки держави. За результатами звіту 2021 р., значення цього субіндексу в Україні було вкрай низьким (2,50 пункту із 7, або 119-та позиція серед 134 країн у рейтингу⁶), несуттєво змінившись порівняно з 2016 р. (2,52 пункту, тобто 109-те місце із 119 країн у індексу⁷). Водночас найвищі значення субіндексу рік у рік мають Швейцарія, США, Сінгапур, Норвегія і ОАЕ. Попри високий інтелектуальний потенціал України (загальна освіченість населення, частка випускників високої кваліфікації, забезпеченість науковцями, інженерами, ІТ-фахівцями), постійний «відплив мізків», безумовно, загрожує інтелектуальним «знекровленням» через неспроможність держави протидіяти міграційним втратам кваліфікованих кадрів і, як наслідок, перспективою технологічного відставання країни за умови збереження негативних тенденцій. Усе це в сукупності призводить до значних дисбалансів і диспропорцій на національних ринках праці, наростання соціальної вразливості й напруження, звуження можливостей забезпечення конкурентоспроможності економік країн у глобальній економічній системі (рис. 2).

Відповідно в умовах структурних трансформацій ринку праці загострюється проблема соціально-економічної незахищеності зайнятих і прекарізації праці. Глибинний аналіз стану і динаміки вітчизняного ринку праці та сфери зайнятості, проведений О. Новіковою і Л. Шамілевою, показав помітне зростання (на 10,5% за 2013—2018 рр.) в Україні ризиків у трудовій сфері внаслідок посилення трудової міграції, що супроводжується значною втратою трудового й освітнього потенціалів країни і зниженням рівнів соціальної захищеності мігрантів [16]. Науковці дійшли висновку, що український ринок праці в останнє десятиліття довоєнного періоду перебував у кризовому стані, котрий щороку погіршувався. Фактично до 2022 р., до початку повномасштабної російської агресії проти України, ключовими міграційними викликами для трудової сфери в Україні були постійне збільшення обсягів трудової міграції, «бум» академічної мобільності, пов'язаний з лібералізацією міграційної політики сусідніх західних держав і високою конкурентоспроможністю європейських закладів освіти, відповідно великі втрати інтелектуально-трудового потенціалу, явище соціально низхідної мобільності (своєрідний «дауншифтинг» як невідповідність зайнятості українських трудових мігрантів їх професійно-кваліфікаційному рівню), обмеженість мігрантів у доступі до соціального страхування, а також стійке нарост-

⁶ Global Talent Competitiveness Index 2021: Talent Competitiveness in Times of COVID. INSEAD. Fontainebleau, France, 2021. URL: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/fr/gtci/GTCI-2021-Report.pdf>

⁷ Global Talent Competitiveness Index 2018: Diversity for Competitiveness. INSEAD. Fontainebleau, France, 2018. <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GTCI-2018-report.pdf>

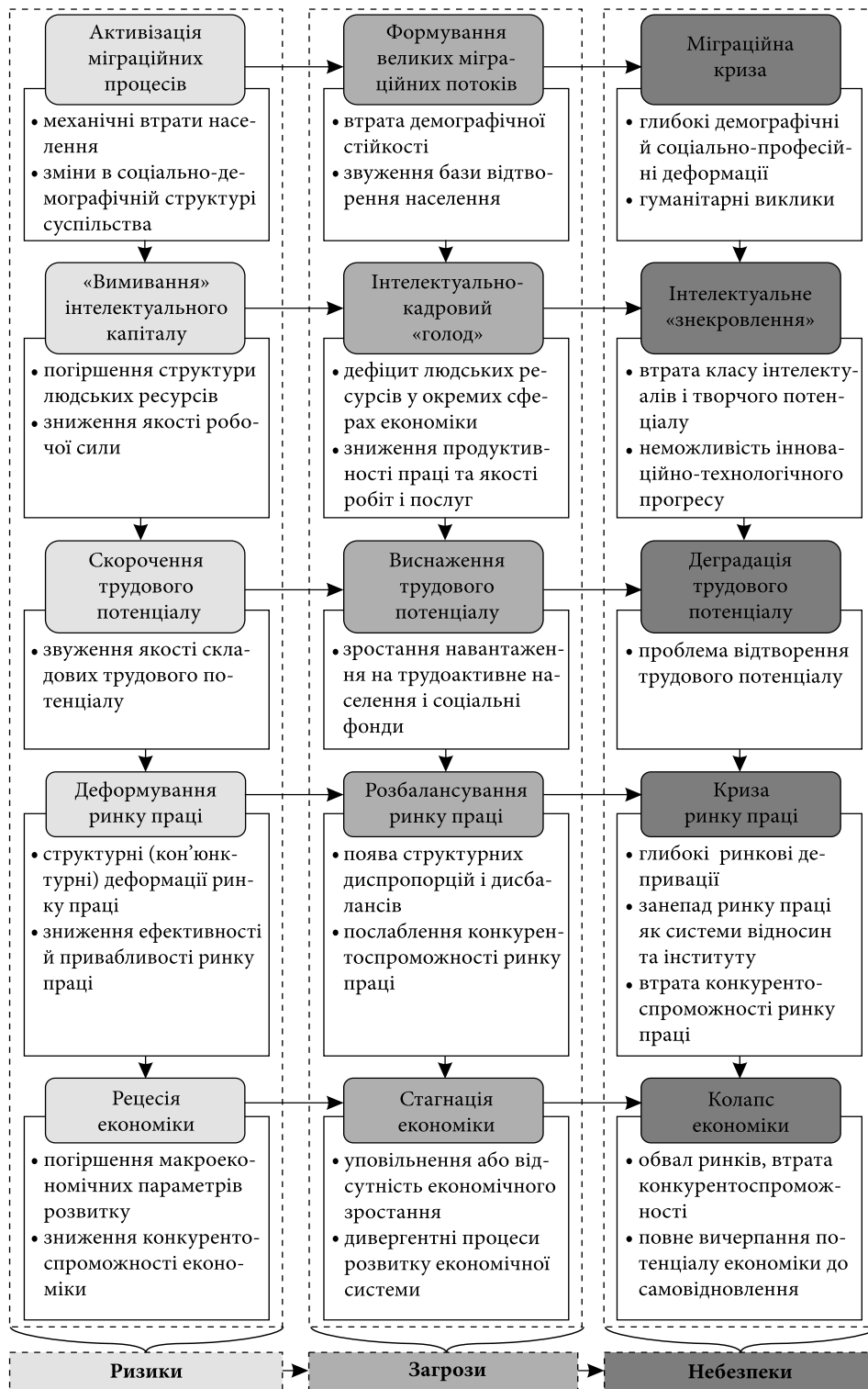

Рис. 2. Трансформація ризиків міграційних процесів у загрози і небезпеки в контексті втрат національною економікою інтелектуального капіталу

Джерело: розроблено авторами.

тання міграційних настроїв у суспільстві [17]. Однак з початком повномасштабної російсько-української війни ризики переросли в реальні загрози національній безпеці й макроекономічній стабільності. Причинами цього стали: колосальна хвиля вимушеної міграції населення з територій, де ведуться бойові дії або є загроза цих дій, наслідком чого стали розбалансування ринку праці, спад ділової активності підприємств і релокація бізнесу в безпечні регіони і навіть країни, що призвело до скорочення робочих місць і зростання рівня безробіття, поглиблення бідності, посилення соціальної нерівності й вразливості, а отже, до погіршення якості життя.

Таким чином, безпековий потенціал країни прямо залежить від рівня міграційних ризиків і загроз (поряд з іншими чинниками), а конкурентоспроможність економіки визначається її «інтелектуальною сатурацією» — насиченістю інтелектуальним ресурсом, тобто розвитком креативного потенціалу, який забезпечує клас інтелектуалів. Втрачання такого класу загрожує неможливістю інноваційно-технологічного прогресу суспільства, відставанням від розвинутих конкурентоспроможних країн і зростанням соціально-економічної вразливості населення. У такій ситуації, безумовно, складно просувати євроінтеграційні процеси, адаптувати західні стандарти якості життя, виконувати міжнародні зобов'язання, особливо коли Україна набула статусу кандидата в члени ЄС. З огляду на це, для нас питання міграційної безпеки і збереження інтелектуального капіталу виходять на передові позиції у ієрархії «м'яких» загроз стабільності держави. Важливим інструментом виступає державна міграційна політика, яка, разом з соціальною політикою і політикою зайнятості, має бути спрямована на зміцнення інтелектуального потенціалу країни, попередження прояву ризиків як у сфері міграції, так і в площині соціально-трудоких відносин, а також на мінімізацію негативних наслідків за умови реалізації цих ризиків. Така політика передбачає покращення інституціонально-правового, інституціонально-організаційного та інституціонально-кадрового забезпечення міграційної безпеки, удосконалення координації та взаємодії державних інститутів і недержавних суб'єктів гарантування цієї безпеки на всіх рівнях управління.

ВИСНОВКИ

Відношення до міграції як феномену змінювалося протягом усієї свідомої історії людства. Міграція сприймалась як засіб виживання, як можливість вибору, як право на зростання і розвиток, як інструмент демографічної та економічної політики, як норма і популярний тренд, а згодом, в умовах посилення внутрішньо- і зовнішньополітичної турбулентності, як загроза, виклик чи наслідок порушених прав. Західні вчені й політична еліта досі не мають єдиної думки щодо змісту поняття міграційної безпеки, незважаючи на значний досвід у цій проблематиці. Початково міграційна безпека асоціювалася з системою протидії небажаним формам вхідної міграції та розвивалася в основному в межах імміграційної політики. Однак тривалі безпекові дослідження довели, що міграція повинна розглядатися також з позиції еміграційних ризиків, зокрема, у контексті трудових і освітніх втрат у результаті переміщення населення. Найвищого резонансу ця тематика досягла завдяки досліджен-

ням викликів інтелектуальної міграції для країн — донорів людських ресурсів (проблема «відпливу мізків»). Дедалі частіше наслідки міграції починають сприймати як одні з ключових у процесі формування і реалізації політики національної безпеки, передусім в економічній, соціогуманітарній, демографічній і політичній сферах забезпечення безпеки держави. Примітно, що аналіз міграції необхідно розглядати в контексті прямих і зворотних зв'язків з основними макроекономічними, демографічними та іншими процесами.

Наслідки впливу міграції суттєво різняться залежно від того, ідеться про країну — реципієнта чи донора людських ресурсів. Багато ризиків і загроз властиві країнам, що приймають мігрантів, оскільки останні можуть спричинити дестабілізацію соціально-економічної системи через загострення конкуренції на ринку праці, тінізацію зайнятості, підвищення навантаження на соціальну інфраструктуру, «розмивання» національної ідентичності, соціальне розшарування і соціальне напруження як наслідок посилення поліетнічності суспільства. Водночас країни походження мігрантів зазнають значних втрат інтелектуального, освітнього, трудового, креативного та інших потенціалів для розвитку, адже залишаються без активної частини своїх людських ресурсів.

Для збалансування міграційних ефектів і міграційних загроз державна міграційна політика повинна бути дуальною в контексті максимізації перших і мінімізації других. Такий баланс дозволяє гарантувати міграційну безпеку країни. Крім того, ефективна політика має базуватися не лише на традиційних методах регулювання міграційних процесів (контролі, обліку, інтеграції мігрантів у соціум), а й на підходах превентивного характеру, розширенні діапазону їх дії, особливо в умовах війни і в повоєнний час. Однак у цьому контексті часто виникає конфлікт традиційних управлінських моделей і економічних реалій XXI ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Weiner M. Security, Stability, and International Migration. *International Security*. 1992. No. 17 (3). P. 91—126. URL: <https://www.muse.jhu.edu/article/447034>
2. Варналій З.С. Соціальна безпека людини як об'єкт дослідження економічної безпекології. *Економічний вісник університету*. 2022. Вип. 52. С. 90—97. <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-52-90-97>
3. Іляш О.І. Інституціональні ризики соціальної безпеки. *Демографія та соціальна економіка*. 2011. № 1. С. 125—134. URL: <https://dse.org.ua/archive/15/13.pdf>
4. Guiraudon V., Joppke C. Controlling a new migration world. Routledge, 2003. 272 p.
5. Jaskulowski K. The securitisation of migration: Its limits and consequences. *International Political Science Review*. 2019. No. 40. Iss. 5. P. 710—720. <https://doi.org/10.1177/0192512118799755>
6. Acik A.C., Trott P., Cinar E. Risk governance approach to migration: a viable alternative to precautionary management. *Journal of Risk Research*. 2022. Vol. 25. Iss. 4. P. 468—487. <https://doi.org/10.1080/13669877.2021.1957984>
7. Міграційна активність населення Карпатського регіону України: тенденції, загрози, методи регулювання. Наук. ред. Т.Г. Васильців. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2020. 128 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20200047.pdf>
8. Семів Л., Лалакулич М. Функціонування працересурсної та міграційної систем України в світлі сучасних ризиків розвитку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2017. Т. 1. № 22. С. 371—377. <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v1i22.110160>

9. Садова У.Я., Біль М.М. Соціальні ініціативи як інструмент подолання міграційних ризиків в Україні. *Регіональна економіка*. 2012. № 3. С. 206—211. URL: https://re.gov.ua/re201203/re201203_zh.pdf
10. Мульська О.П. Міграційні ризики та загрози стабільного розвитку національної економіки як стратегічні об'єкти політики регулювання. *Економічний аналіз*. 2021. Т. 31. № 2. С. 34—43. <http://dx.doi.org/10.35774/econa2021.02.034>
11. Бідак В.Я. Оцінка ризикогенного впливу міграційних детермінант на соціально-демографічний розвиток регіону. Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. Львів, Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2020. С. 277—282. URL: http://li-maup.edu.lviv.ua/uploads/media/content/Zbirnyk_MAU_P_29102020.pdf
12. Mul'ska O., Lev'ytska O., Panchenko V., Kohut M., Vasylytsiv T. Causality of external population migration intensity and regional socio-economic development of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2020. Vol. 18. Iss. 3. P. 426—437. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.18\(3\).2020.35](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.18(3).2020.35)
13. Вовканич С.Й., Бідак В.Я., Левицька О.О. Інтелектуальна міграція населення у контексті соціогуманістичної парадигми української національної ідеї. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2012. Вип. 4 (96). С. 241—250. URL: <http://ird.gov.ua/irds/sep201204241.php>
14. Гринкевич С.С., Лупак Р.Л., Васильків Ю.В. Формування системи та структурування інституційного забезпечення реалізації державної політики розвитку і використання трудового потенціалу України. *Бізнес Інформ*. 2015. № 7. С. 67—72. URL: https://www.businessinform.net/annotated-catalogue/?year=2015&abstract=2015_07_0&dang=ua&stqa=10
15. Левицька О.О. Міграційний чинник асиметрії розвитку прикордонних регіонів України та Польщі. *Регіональна економіка*. 2016. № 4 (82). С. 56—65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2016_4_9
16. Новікова О.Ф., Шамілева Л.Л. Оцінювання ризиків соціально-економічної незахищеності зайнятих в умовах структурних трансформацій сучасного ринку праці. *Social and labour relations: theory and practice*. 2020. № 10 (1). С. 1—10. [http://dx.doi.org/10.21511/slrrp.10\(1\).2020.01](http://dx.doi.org/10.21511/slrrp.10(1).2020.01)
17. Руцишин Н.М., Мульська О.П. Механізм забезпечення соціальної стабільності в умовах інтенсифікації міграційних процесів. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-41>

Надійшла 18.08.2022

Прорецензована 03.09.2022

Доопрацьована 06.09.2022

Підписана до друку 08.09.2022

REFERENCES

1. Weiner M. Security, Stability, and International Migration. *International Security*, 1992, No. 17 (3), pp. 91-126, available at: <https://www.muse.jhu.edu/article/447034>
2. Varnalii Z. Social security of humans as a research object of the science of economic security. *University Economic Bulletin*, 2022, Vol. 52, pp. 90-97. <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-52-90-97> [in Ukrainian].
3. Pyash O.I. Institutional risks of social safety. *Demography and Social Economy*, 2011, No. 1, pp. 125-134, available at: <https://dse.org.ua/archive/15/13.pdf> [in Ukrainian].
4. Guiraudon V., Joppke C. Controlling a new migration world. Routledge, 2003.
5. Jaskulowski K. The securitisation of migration: Its limits and consequences. *International Political Science Review*, 2019, No. 40, Iss. 5, pp. 710-720. <https://doi.org/10.1177/0192512118799755>
6. Acik A.C., Trott P., Cinar E. Risk governance approach to migration: a viable alternative to precautionary management. *Journal of Risk Research*, 2022, Vol. 25, Iss. 4, pp. 468-487. <https://doi.org/10.1080/13669877.2021.1957984>
7. Migration activity of the population of the Carpathian region of Ukraine: tendencies, threats, methods of regulation. T. Vasylytsiv (Ed.). Lviv, 2020, available at: <https://ird.gov.ua/irdp/p20200047.pdf> [in Ukrainian].

8. Semiv L., Lalakulych M. The functioning of labour resource and migration systems of Ukraine in current risks. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2017, Vol. 1, No. 22, pp. 371-377. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i22.110160> [in Ukrainian].
9. Sadova U.Ya., Bil M.M. Social Initiatives as a Tool to Overcoming the Migration Risk in Ukraine. *Regional Economy*, 2012, No. 3, pp. 206-211, available at: https://re.gov.ua/re201203/re201203_zh.pdf [in Ukrainian].
10. Mulska O. Migration risks and threats to the stable development of the national economy as strategic objects of regulatory policy. *Economic Analysis*, 2021, Vol. 31, No. 2, pp. 34-43. <http://dx.doi.org/10.35774/econa2021.02.034> [in Ukrainian].
11. Bidak V.Ya. Assessment of the riskogenic influence of migration determinants on the socio-demographic development of the region. In: Social transformations and security: man, state, society. Proc. of Int. Sci. and Pract. Conf. Lviv, 2020, pp. 277-282, available at: http://li-maup.edu.lviv.ua/uploads/media/content/Zbirnyk_MAUP_29102020.pdf [in Ukrainian].
12. Mulska O., Levytska O., Panchenko V., Kohut M., Vasylytsiv T. Causality of external population migration intensity and regional socio-economic development of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 2020, Vol. 18, Iss. 3, pp. 426-437. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.18\(3\).2020.35](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.18(3).2020.35)
13. Vovkanych S.Y., Bidak V.Ya., Levytska O.O. Intellectual migration of the population in the context of the socio-humanistic paradigm of the Ukrainian national idea. *Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine*, 2012, Vol. 4 (96), pp. 241-250, available at: <http://ird.gov.ua/irds/sep201204241.php> [in Ukrainian].
14. Hrynkevych S.S., Lupak R.L., Vasylyuk Yu.V. System Formation and the Related Structuring of Institutional Securing of Implementation of the State Policy for Development and Usage of Labor Potential of Ukraine. *Business Inform*, 2015, No. 7, pp. 67-72, available at: https://www.business-inform.net/annotated-catalogue/?year=2015&abstract=2015_07_0&lang=ua&stqa=10 [in Ukrainian].
15. Levytska O.O. Migration factor for the development asymmetry of border regions of Ukraine and Poland. *Regional Economy*, 2016, No. 4 (82), pp. 56-65, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2016_4_9 [in Ukrainian].
16. Novikova O., Shamileva L. Evaluation of social and economic insecurity risks for employees during structural transformations in the modern labor market. *Social and Labour Relations: Theory and Practice*, 2020, No. 10 (1), pp. 1-10. [http://dx.doi.org/10.21511/slrrp.10\(1\).2020.01](http://dx.doi.org/10.21511/slrrp.10(1).2020.01) [in Ukrainian].
17. Rushchyshyn N., Mulska O. Mechanism for ensuring social stability in the conditions of intensification of migration processes. *Economy and Society*, 2021, No. 29. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-41> [in Ukrainian].

Received on August 18, 2022

Reviewed on September 3, 2022

Revised on September 6, 2022

Signed for printing on September 8, 2022

Zakharii Varnalii, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Professor of the Department of Finance
Taras Shevchenko National University of Kyiv
64/13, Volodymyrska St., Kyiv, 01601, Ukraine
Taras Vasylytsiv, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Head of the Department of Problems of Social and Humanitarian
Development of Regions

Dolishniy Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine
4, Kozelnytska St., Lviv, 79026, Ukraine

Olha Levytska, PhD (Econ.), Senior Researcher
Senior Research Fellow of the Department of Problems of Social and Humanitarian
Development of Regions
Dolishniy Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine
4, Kozelnytska St., Lviv, 79026, Ukraine

MIGRATION SECURITY OF THE STATE AS A BASIS FOR PRESERVATION AND DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL CAPITAL OF UKRAINIAN ECONOMY

The great geopolitical redistribution at the end of the last century caused a change in the perception of migration and its role in the development of post-industrial society. It was the time when the security paradigm of modern migration processes crystallized. The dynamics and consequences of migration in the world form an objective need to regard migration security as an independent component of the national security system and to provide for its institutional formalization.

Conceptual pluralism in the field of migration security is due to the ambiguous interpretation of the very phenomenon of migration and to its multifaceted manifestations. The authors' position involves understanding the concept of migration security as a state when national interests in the field of migration are protected from the influence of real and potential threats, and ensuring such a state — as a priority task for the system of state and non-state institutions that take coordinated measures to satisfy and protect these interests.

Important aspects in migration security studies are the nature and vectors of migration processes influence. The influence depends on the type and form of migration activity, the type of society in relation to the migration resource (donor countries, recipient countries, transit countries, mixed-type countries), the level of dependence on external migration, the degree of regulation of these processes, the degree of socioeconomic systems resilience.

It is substantiated that the security potential of Ukraine is directly related to the level of migration risks and threats (along with other factors), and the competitiveness of the economy is determined by its intellectual and personnel potential. Draining of the class of intellectuals leads to the backwardness of society, a decrease in the growth rate and social tensions. Ukraine is a vivid example of such a situation, and with the beginning of full-scale war, migration risks have transformed into real threats.

Minimizing threats and enhancing positive migration effects are necessary components of the policy of ensuring the civilized countries' national security in conditions of instability. This duality is required by modern migration and humanitarian crises, which form new security challenges in the world, and migration security itself acquires existential significance.

Keywords: *migration security; migration policy; securitization; national security; intellectual capital; risks; threats; dangers.*